

دانشگاه خوارزمی

دانشگاه خوارزمی در آینه تاریخ

از داوران معتمدین مرکزی تاکنون

www.ketab.ir

مقصود فراستخواه

سرشناسه	فراستخواه، مقصود، ۱۳۳۵ -
عنوان و نام پدیدآور	دانشگاه خوارزمی در آینه تاریخ از دارالمعلمین مرکزی تا کنون / مؤلف و گردآورنده مقصود فراستخواه.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه خوارزمی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۶۹۲ ص: مصور؛ ۲۲ × ۲۹ س.م.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۵۸۷-۵۴-۵
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۶۶۳ - ۶۹۲
موضوع	آموزش عالی -- ایران -- تاریخ Education, Higher -- Iran-- History
موضوع	دارالمعلمین مرکزی -- تاریخ
موضوع	دانشگاه تربیت معلم
موضوع	دانشگاه خوارزمی
موضوع	دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- ایران -- تاریخ Universities and colleges --Iran -- History
شناسه افزوده	دانشگاه خوارزمی
رده بندی کنگره	LA۱۳۵۳
رده بندی دیویی	۳۷۸/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۸۵۶۴۷۹۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیپا

www.ketab.ir

عنوان کتاب	: دانشگاه خوارزمی در آینه تاریخ از دارالمعلمین مرکزی تا کنون
مؤلف و گردآورنده	: مقصود فراستخواه
ناشر و صاحب امتیاز	: دانشگاه خوارزمی
چاپ و صحافی	: دانشگاه خوارزمی
ویراستار ادبی	: اکرم حاتم‌زاده
ویراستار فنی	: صدیقه عرب
صفحه‌آرا	: لیلا کشاورز سیاه‌پوش، صدیقه عرب
طراح جلد	: حسن رنجبر، فاطمه منظور
نوبت و سال چاپ	: اول، ۱۴۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۸۷-۵۴-۵
شمار	: ۵۰۰ نسخه

آدرس: تهران، خ شهید مفتح، شماره ۴۳، کدپستی ۱۴۹۱۱-۱۵۷۱۹ تلفن مرکز پخش: ۸۳۱۱۸۶۶
 www.khu.ac.ir
 pub@khu.ac.ir

سخن دانشگاه

تاریخ آموزش عالی در ایران بخش جدایی‌ناپذیر از تاریخ معاصر این سرزمین کهن است. در این میان دانشگاه خوارزمی پیشینه‌ای درخشان و جایگاهی مهم در ایجاد نهادهای آموزش عالی و گسترش آن در ایران مدرن داشته است.

روایت این است که برخی از اندیشمندان کلیدی یک قرن پیش، در چارچوب درکی که از نوگرایی (مدرنیسم) و نوسازی (مدرنیزاسیون)، داشتند و به اقتضای سیاست حاکم مبنی بر تأسیس مدارس به سبک جدید و با بهره‌گیری از تجارب برخی کشورهای اروپایی، لزوم ایجاد یک مرکز تخصصی برای «تربیت معلم» را در سطح کشور مطرح کردند که این مهم، سبب تأسیس «دارالمعلمین مرکزی» در سال (۱۲۹۷) در خیابان نادری تهران شد. دارالمعلمین مرکزی تا دارالمعلمین عالی و دانشسرای عالی تا یکی شدن و جدایی آن از دانشگاه تهران و تغییر نام آن به دانشگاه تربیت معلم، به‌عنوان اولین مرکز آموزش عالی، با برخورداری از استادانی شایسته سهمی بی‌بدیل در پرورش معلمان موردنیاز کشور و نیز پرورش کسانی داشت که تعداد قابل‌توجهی از آنها در تعالی فرهنگ و آموزش عالی کشور درخشیدند و نقشی اثربخش از خود به‌جا گذاشتند. به‌این ترتیب، دارالمعلمین در مسیر تحولات خود تا تشکیل دانشگاه خوارزمی امروز، روایتگر آموزه‌ها و تجارب است که باید به‌درستی شناخته و تدوین گردد.

پیروزی انقلاب اسلامی ایران (بهمن ۱۳۵۷) نقطه عطفی در تاریخ ایران و سبب دگرگونی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه و ازجمله نظام تعلیم و تربیت و آموزش رسمی در کشور بوده است. ازاین‌رو از همان سال‌های اول انقلاب، ضرورت توجه خاص به دانشگاه‌های تربیت معلم، احساس و اجرایی شد. منشأ و جاثمیه این حرکت در مرحله نخست، برآمده از آرمان‌ها و خواسته‌های بنیانگذار فقید جمهوری اسلامی ایران، حضرت امام خمینی (ره) بود که شهید محمدعلی رجایی، وزیر وقت آموزش و پرورش، با اصرار بر باورهای خود و نیز با حمایت برخی شخصیت‌های طراز اول کشور در صدد تحقق آن برآمد. تغییر رویکرد وزارت آموزش و پرورش در تربیت و جذب معلم موردنیاز خود و نیز تقویت بومی‌گرایی، سبب استقلال مراکز اقماری دانشگاه تربیت معلم شد که در شهرهایی همچون زاهدان، سبزوار، تبریز، اراک، سنج، کاشان و... قرار داشتند و دانشگاه عملاً به تغییر مأموریت گذشته روی آورد و با ایجاد و گسترش رشته‌گرایش‌های جدید در عرصه‌های فنی مهندسی، کامپیوتر، معماری، شهرسازی، مدیریت، حقوق و اقتصاد و... تجدید ساختار کرد.

سرانجام دانشگاه تربیت معلم در سال ۱۳۹۰ با موافقت شورای عالی انقلاب فرهنگی به نام یکی از دانشمندان نامدار ایران، «ابوجعفر محمد بن موسی خوارزمی»، به دانشگاه خوارزمی تغییر نام یافت.

فهرست

دارالمعلمین عالی و حافظه تاریخی تجدد ایرانی و آموزش عالی نوین آن	۱
با کاروان علم در ایران	۱
دارالمعلمین؛ اخگری از مدرنیته ایرانی	۳
کارنامه دارالمعلمین	۵
فصل اول: تبارنامه نهاد مدرن آموزش عالی در ایران	۹
آن سوی انحطاط ایرانی؛ گندی شاپور	۱۱
این سوی انحطاط ایرانی؛ دارالمعلمین	۱۷
مقایسه‌ای تاریخی میان دارالمعلمین با مدارس عالی آن دوره	۲۴
فصل دوم: زمینه‌های تاریخی و اجتماعی	۴۹
قرن ۱۲۰۰؛ پیش‌درآمد رنسانس ناامام ایرانی	۴۹
زمانه و زمینه دارالمعلمین؛ رنسانسی در شرایط مصیبت‌سامشروطه	۷۳
سنخ‌شناسی کنشگران ایرانی در تأسیس نخستین نهادهای علم مدرن	۷۹
جریان‌های چهارگانه: جرم اجتماعی، ذخیره معرفتی، عملکرد دولت و ظرفیت بازار	۱۱۵
آموزش مدرن ما کوششی برای پاسخ به تقاضاهای نوپدید جهان ایرانی بود	۱۱۷
اصلاحات در دولت، زمینه‌ساز پیدایی و برآمدن نهادهای علم‌آموزی شد	۱۲۳
سه نسخه کنشگری آکادمیک در ایران: با تأکید بر عرصه ملی آموزش عالی کشور	۱۴۶
رنسانس ناتمام ایرانی در قرن ۱۳۰۰	۱۷۶
نتیجه به‌اختصار	۱۸۶
فصل سوم: دوره اول: پانزده سال، از دارالمعلمین مرکزی و عالی تا دانشسرا (۱۲۹۷-۱۲۹۸ تا ۱۳۱۲)	۱۸۹
نسل نخست آکادمیک ایران قبل از تأسیس دانشگاه تهران	۱۹۲
زن ایرانی در رنسانس ایرانی	۲۲۰
آغازگران نظام نوین علم در ایران	۲۳۷
فصل چهارم: دوره دوم: بیست‌وپنج سال با دانشگاه تهران (۱۳۱۳ تا ۱۳۳۷)	۳۲۷
زمینه‌های اجتماعی و رهبران دوره دوم	۳۲۹
سایه دیوان‌سالاری دولتی بر دانشسرا	۳۳۴
دانشسرای عالی؛ مؤسسه‌ای مؤسّس	۳۳۸

این جوشش حیات علمی و شورش درس و بحث در دانشسرا از چه بود؟ ۳۵۰
دانشسرای عالی و نخستین آموزش‌های دانشگاهی در رشته‌های ادبی و علمی ۳۷۰
جامعهٔ لیسانسیه‌های دانشسرای عالی ۴۴۰
دختران و دانشسرای عالی ۴۵۲

فصل پنجم: دورهٔ سوم: بیست سال عبور از بحران (۱۳۳۸-۱۳۵۷) ۴۵۹
زمینه‌های اجتماعی و تحولات دورهٔ سوم ۴۶۱
سنگ نشانی که ره گم نشود؛ دانشسرای عالی در محل دانشسرای تهران ۴۶۹
دانشسرای عالی دانشگاه بود به‌رسم؛ به‌اسم هم شد: دانشگاه تربیت معلم ۴۸۷
سنخ‌شناسی تیپ‌های ایده‌آل استادان در این دوره ۵۰۱
دانش‌جویان و دانش‌آموختگان ۵۳۲

فصل ششم: دورهٔ چهارم: چهل سال پس از انقلاب، حسرت دوران جوانی و آرزوهای پیش رو ۵۴۹
زمینه‌های اجتماعی و سیاسی؛ انقلاب اسلامی بهمن ۱۳۵۷ ۵۵۱
انقلاب فرهنگی و دانشگاه تربیت معلم ۵۶۰
دانشگاه در فرازونشیب‌های دورهٔ انقلاب ۵۷۲

منابع ۶۶۳